

Devolúcia – exkluzívny model verejnej správy vo Veľkej Británii

Abstrakt

Cieľom tejto práce je analýza procesu devolúcie v jednotlivých regiónoch Spojeného kráľovstva Veľkej Británie a Severného Írska. Skúmame formu a druh právomocí prenesených z centrálnej vlády v Londýne na lokálne legislatívne a exekutívne inštitúcie. Vychádzame z predpokladu, že každý región je špecifický a devolúcia neprebíha všade v rovnakých podmienkach. Postoje obyvateľov i politikov sú dôležitým prvkom a výrazne vplývajú na jej chod, takisto historické udalosti, vznik politických strán, či striedanie vlád pôsobia nemenej významne. Pokúsime sa teda rozobrať proces devolúcie v každej zúčastnenej krajine a zhodnotiť, ako sa vyvíjal a aké sú možné scenáre v budúcnosti.

Kľúčové slová: devolúcia, systém verejnej správy vo Veľkej Británii, stranický systém, regióny

Abstract

The aim of this paper is to analyze the process of devolution in the different regions of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland. We are examining the form and kind of the powers delegated from the central government in London to local legislative and executive institutions. We are coming out of the assumption that each region is specific and devolution does not take place everywhere in the same conditions. The attitudes of citizens and politicians are an important element and have strong influence on its operation, also historical events, the creation of political parties, or substitution of governments affect no less significantly. We will try therefore to dismantle the devolution process in each participating country and evaluate how it developed and what are the possible scenarios for the future.

Key words: devolution, Public Administration in Great Britain, Political Party System, regions.

¹ Mgr. Matúš Meluš, Katedra verejnej politiky a verejnej správy, Fakulta sociálnych vied, Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, Bučianska 4/A, 917 01 Trnava, Slovenská republika. E-mail: matus.melus@gmail.com.

Veľká Británia je považovaná za nie celkom typickú európsku krajinu. Rozprestiera sa na ostrovoch mimo kontinentu, ku ktorému geograficky patrí. Táto „izolovaná“ poloha vytvára v britskom štátnom zriadení viaceré špecifiká. Jedným z nich je náklonnosť a viera vo vlastné tradície, utvárané v zložitých časoch raného stredoveku. Svetovou raritou je voľnejšia legitimita systému. Súvisí so spomínaným pevným zakotvením tradicionalizmu. Politická spoločnosť sa ako celok neopiera o žiadny rigidný písaný dokument (napr. ústava, základný zákon a pod.), ale o celé spektrum všeobecných právnych noriem, dohôd medzi rôznymi inštitúciami a panovníkom, tradované predstavy o správe štátu či právo kvalitných, zodpovedných a čestných zástupcov ľudu kreovať samotnú politiku. „*Aj napriek týmto faktom je vznik moderného politického systému Veľkej Británie hodnotený ako učebnicový príklad evolučnej cesty. Neexistencia základného písaného dokumentu o podstate a povahe mocensko-spoločenských pravidiel nemala za následok výrazné krízy či radikalizáciu vlastnej tvorby politiky*“ (Tóth, 2006, s. 80). Práve naopak, vytvára priestor na uľahčenie uskutočňovania zmien, minimalizuje konflikty medzi jednotlivými sektormi spoločnosti a umožňuje korigovať nedokonalé legislatívne úpravy. S rozvojom liberálnej demokracie však vstupujú do hry rôzne nové faktory, ktoré majú podstatný vplyv na pôvodné zásady a idey.

Dlhé roky pôsobilo Spojené kráľovstvo ako štát s dôsledne vybalansovanou konštitúciou, kde sa žiadna zložka moci nemohla dostať do extrémneho postavenia voči ostatným. Zdalo sa, že tento model rovnováhy a vzájomnej kontroly, udržiavaný širokým spoločenským konsenzom a všeobecným rešpektom k tradičnej občianskej spoločnosti, je pevný a nezlomný. Dnes však možno konštatovať určitý posun smerom k radikálnejším, resp. revolučnejším zmenám britského ústavného poriadku. V poslednej dekáde 20. storočia sa rozprúdila debata o suverenite a zvrchovanosti westminsterského zákonodarného zboru. Do popredia začali vystupovať parlamenty jednotlivých regiónov (krajín), pričom vzťahy medzi nimi a Londýnom nie sú podľa odborníkov úplne jasne definované. Doterajší tradičný systém teda stráca časť svojej opodstatnenosti. Rovnako sa zmenšuje dosah unitarizmu. Právomoci regionálnych snemov sa vďaka devolúcii rozširujú a zatiaľ nie je možné s konečnou platnosťou stanoviť, kedy bude spomenutý proces ukončený.

V súčasnosti je problematika devolúcie nielen celobritskou, ale i celoeurópskou témou politických diskusií. Existuje mnoho názorov, ktoré spájajú momentálny vývoj v Spojenom kráľovstve s vývojom Československa či bývalej Juhoslávie. Podľa nich je tu reálna šanca, že sa Británia rozdelí na menšie celky, podobne ako u dvoch spomenutých štátov. Na druhej strane, oponenti tejto teórie vyjadrujú presvedčenie len o istej úrovni získania autonómie. Pokiaľ ju regióny dosiahnu, o samotnú nezávislosť už nebudú mať záujem a nebude tak ohrozená územná celistvosť monarchie. V tomto prípade je devolúcia vnímaná ako prvok stabilizujúci a posilňujúci tradičné demokratické princípy. Národnostná, náboženská i sociálna diferenciácia nám však značne sťažuje

odhadnutie konečného dopadu devolučných tendencií. Takisto nemožno zabúdať ani na členstvo Veľkej Británie v nadnárodnom zoskupení – Európskej únii. Decentralizácia a presunutie právomocí na vyššiu alebo nižšiu úroveň sa stali v modernom demokratickom svete v podstate pravidlom. Hlavnou príčinou tohto faktu je viera v komplexnejšie a kompetentnejšie riešenie niektorých problematík, ktoré štát nemôže, resp. nedokáže zvládnuť na uspokojivej úrovni. Pojem devolúcia býva často zamieňaný s federalizmom. Všeobecne je zaužívané tvrdenie, že vo federácii sú kompetencie rozdelené a v štáte s devolučnými prvkami sú delegované. Oponenti tohto názoru sú skôr presvedčení o formálnosti a nie obsahovej stránke federálno-devolučného vzťahu. Popredný politológ Ian Budge z Univerzity v Essexu popisuje „*devolúciu ako delegáciu štátnej moci na správne jednotky v rámci jednej krajiny. Od prostredia federácie ju odlišuje dvomi spôsobmi: po a, štát môže delegovanú moc vziať kedykoľvek späť a po b, právomoci vlastných miestnych orgánov sa môžu výrazne odlišovať*“ (Budge, 2004, s. 248).

HISTÓRIA A SÚČASNOSŤ DEVOLUČNÝCH MYŠLIENOK V SPOJENOM KRÁĽOVSTVE

Zaujímavým faktom devolúcie je skutočnosť, že Anglicko ako najväčší a najľudnatejší región Spojeného kráľovstva sa tohto procesu dobrovoľne dlhodobo nezúčastňuje. Môžeme konštatovať, že tento postoj nepochybne pramení z viacerých zdrojov. Za najvýznamnejší je považované vnímanie národnej identity samotným obyvateľstvom. Všetky krajiny Veľkej Británie vidia v devolúcií široké spektrum možností na zveladenie svojich národno-štátnych záujmov. Koncom 20. storočia sa napríklad len jedna tretina občanov Škótska cítila viac Britmi ako Škótmami. V Anglicku boli zaznamenané presne opačné tendencie. Niekoľko percent opýtaných sa dokonca vyjadrilo, že britská a anglická úroveň občianstva je podľa nich v rovnakej pozícii. Fenomén devolúcie nie je teda novou premisou. Jej základné črty majú značne historický charakter a sú odrazom neustáleho súperenia a diferenciácie jednotlivých národov na Ostrovoch. Vďaka tomu má devolučný proces rôzne podoby a nemožno ho definovať na báze všeobecnej platnosti. Ak chceme preniknúť do danej problematiky, potrebujeme poznať hlavné udalosti nedávnej histórie, ktoré formovali a formujú devolučný vývoj od jeho vzniku až po súčasnosť.

Považujeme za nevyhnutné stručne si pripomenúť vznik jednotného štátu – Spojeného kráľovstva Veľkej Británie a Severného Írska. Už názov napovedá zložitý dejinný vývoj, pomalé a pozvoľné zoskupovanie jednotlivých regiónov do celku. Prvým pripojeným sa stal Wales v roku 1536. Ďalších viac ako 150 rokov trvalo, kým sa pridružil ďalší región – Škótsko. V legislatívnej rovine sa stretávame s pojmom „devolúcia“ zhruba od konca šesťdesiatych rokov 20. storočia. Politické strany a hnutia ju majú vo svojich programoch pevne zakotvenú a vracajú sa k nej viac-menej v pravidelných intervaloch. V rovine administratívy sa však jej reálne uvedenie do praxe nedá určiť celkom exaktne.

„Za priekopníka devolučných myšlienok býva odborníkmi často označovaný premiér William E. Gladstone (vo funkcii s prestávkami od r.1868 až do r.1894). Jedným z primárnych cieľov jeho vlády bola transformácia Veľkej Británie na federálny štát so samostatnými autonómnymi vládami“ (Keating, 1998, s. 219). Hovorí sa tiež o roku 1964 a vytvorení kultúrno-politickej ustanovizne Walesu, tzv. waleskej kancelárie so sídlom v Cardiffe. V Škótsku disponovali podobnou inštitúciou už oveľa skôr, ešte v roku 1885. Riaditelia týchto kancelárií, inak nazývaní aj sekretári, síce mali miesto v celoštátnom kabinete, ale nemožno ich považovať za typických predstaviteľov novodobej devolúcie. Ich právomoci boli obmedzené. Náplňou ich práce bola najmä implementácia centrálnej politiky na miestnu úroveň. Podstatnejší význam sa v tejto súvislosti pripisuje zákonným úpravám z roku 1979, respektíve „škótskym zákonom“ z roku 1997.

V nasledujúcich riadkoch ešte zostaneme pri vertikálnom rozdelení štátnej moci. Základným stavebným kameňom je existencia ústrednej vlády a vlád miestnych. Najvyššou správnu jednotkou je v britskej administratíve grófstvo. Pôvod má ešte v 11. storočí, keď bola ustanovená funkcia šerifa (v angl. shire-reeve). Menoval ho kráľ a zastával funkciu správcu grófstva. V 14. storočí vznikli v grófstvach súdy. Z nich sa postupne formovali aj tzv. mestské rady. Ako už bolo spomenuté, miestne vlády sa kreovali v rokoch 1835-1888, kedy boli potvrdené zákonom. Dnešné grófstva sa členia na menšie okresy a týmto úrovniám prislúchajú aj orgány štátnej správy a samosprávy.

Anglicko a Wales sa delia na 53 grófstiev. Do roku 1986 to bolo 47 nemetropolitných a 6 metropolitných (k metropolitným patrila aj Veľký Londýn). Pôvodné nemetropolitné grófstva zaujímajú špeciálne postavenie – nemajú typický administratívny štatút. Grófstva sa tiež rozdeľujú na 390 okresov. Pre zaujímavosť, bývalý Veľký Londýn dnes tvorí až 32 okresov. „V okresoch sú prítomné ďalšie nežstatutárne jednotky, napr. farnosti. Súhrnne ich je asi osem tisíc. Svoj význam ukazujú najmä vo volebnom období. Farnosti majú historický základ, keďže na danom území v prvopočiatkoch nevznikali obce, ako ich poznáme dnes, ale práve vidiecke farnosti a mestá“ (Tóth, 2006, s.95). Škótsko je tvorené deviatimi regiónmi rozčlenenými na 53 okresov. Nemôžeme opomenúť ani tri miestne ostrovné samosprávne jednotky – Shetlandy, Orkneje a Západné ostrovy. 26 okresov Ulsteru je priamo podriadených centrálnej vláde. Má však aj vlastné kompetencie týkajúce sa najmä kultúry, životného prostredia, cestovného ruchu a pod. Decentralizácia na úrovni okresov a grófstiev je pomerne jednoznačná. Všetky majú vlastné miestne orgány verejnej správy a samosprávy s výkonnými právomocami, pričom podliehajú tamojšiemu priamo volenému zákonodarnému zboru. Spomínané exekutívne právomoci sú vcelku rozsiahle. Zasahujú napríklad do oblastí dopravy, obchodu, vzdelávania, záchranných a policajných zložiek (okrem policajného zboru Londýna – ten podlieha britskému ministerstvu vnútra), zdravotníctva, sociálnych služieb, výstavby. Exponovaným prvkom je nepochybne možnosť vyrubovania daní. Približne 30% finančných prostriedkov stanovených na verejné výdavky majú v držbe práve miestne orgány. Diskusie v radoch odbornej a laickej verejnosti sa vedú o školskom systéme, ktorý zatiaľ zostáva pod kontrolou ústrednej vlády. Zástupcovia

ľudu v lokálnych radách grófstiev a Veľkého Londýna zastávajú svoje posty počas trojročného funkčného obdobia. Výnimku tvorí Škótsko, kde je to ešte o jeden rok viac. V mestských a vidieckych okresoch sa uskutočňujú voľby každý rok. Dotýkajú sa vždy jednej tretiny kresiel. Obdobný proces platí aj pre všetky mestá nad 50 000 obyvateľov. Zmena sa teda spája len s tretinou „radných“. Tento mechanizmus má svoje výhody aj nevýhody. Umožňuje síce stabilizáciu riadiaceho prostredia občana a vyhýbanie sa extrémnym riešeniam, na druhej strane je však otázná kontrola činnosti radnice, nakoľko voliči nemajú možnosť vymeniť v kratšom časovom období všetkých štatutárov obce.

Škótske pripojenie sa realizovalo na základe tzv. Aktu o Únii. Dovtedy existujúci škótsky parlament zanikol a jeho členovia sa stali súčasťou celobritského zákonodarného zboru. Je nutné dodať, že toto rozhodnutie nemalo súhlas väčšiny obyvateľstva a uskutočnilo sa výsostne prostredníctvom vôle politických elít. Posledným členom Spojeného kráľovstva sa stalo Írsko spolu s Ulsterom (iný názov pre Severné Írsko), považované za najviac špecifický región. K dohode a následnému vstupu došlo v roku 1800. Vďaka tomu mali mať Íri zaistené 32-členné zastúpenie v Snemovni lordov a 100-členné zastúpenie v Dolnej snemovni. *„Anglicko malo ale v dlhodobej perspektíve iné územné plány a ako najväčší región hodlalo svoje postavenie dokonale využiť. V rokoch 1832-1884 boli predložené a schválené tri reformné zákony oslabujúce írske zastúpenie v oboch komorách, pričom nové prerozdelenie mandátov posilnilo práve anglickú zložku. Tu sa začali významné snahy o osamostatnenie „Zeleného ostrova“ (Davies, 2003, s. 553-555). Situácia dospela až do otvoreného vojenského konfliktu v rokoch 1919-1921. Mier sa podarilo zjednať v júli 1921, kedy bola uzatvorená tzv. anglo-írska zmluva. Šesť hrabstiev Ulsteru vytvorilo provinciu Severné Írsko a zostalo pod správou Veľkej Británie. 26 zvyšných hrabstiev sa stalo súčasťou nového Írskeho slobodného štátu. Usporiadanie, ktoré vzišlo z britsko-írskej vojny platí s menšími obmenami v podstate dodnes. Autonómne tendencie jednotlivých regiónov boli viditeľné počas celého 20. storočia. Na tomto mieste je žiaduce zdôrazniť, že v súčasnosti opäť naberajú na intenzite najmä vďaka snahám Edinburghu vymaniť sa spod Vlády Jej Veličenstva.*

ŠKÓTSKO – NAJVYTRVALEJŠÍ BOJOVNÍK ZA NEZÁVISLOSŤ

Škótske a waleské referendá dali zelenú vzniku regionálnych legislatívnych zborov. V Severnom Írsku sa k procesu formovania samosprávy navyše pridala mierová zmluva, ktorá mala byť signálom k zastaveniu dlhoročných náboženských sporov. Na základe troch zákonov (Severoírsky zákon, Škótsky zákon a Zákon o vláde vo Walese) odštartovali svoje pôsobenie v roku 1999 všetky samosprávne orgány na územiach jednotlivých krajín. *„Rovnakým spôsobom postupovala aj exekutíva. Nadviazala na prácu regionálnych kancelárií patriacich pod právomoc ústrednej vlády. Pre zaujímavosť dodávame, že v Škótsku bol ustanovený klasický parlament, vo Walese a Severnom Írsku tzv. národné zhromaždenie“ (Hloušek, Kopeček, Šedo, 2011,*

s.230-231). Obsahovo možno považovať tieto pojmy za totožné, ich význam sa však v tomto prípade nepochybne odlišuje. Parlament v Edinburghu rozhoduje v oblastiach nespádajúcich pod Westminster, zatiaľ, čo Národné zhromaždenie Walesu legislatívne operuje v širokom rámci určenom počiatočnou westminsterskou legislatívou.

Škótske kráľovstvo a Anglické kráľovstvo existovali ako oddelené a nezávislé štáty až do začiatku 18. storočia. V roku 1707 ich po dlhých rokovaní spojil do jedného celku zjednocovací zákon (Act of Union). Spoločný štátny útvar sa nazýval Veľká Británia. Aj napriek počiatočným zmiešaným pocitom sa Škóti stotožnili s týmto stavom a postupne si vydobyli okrem rôznych autonómnych výsad taktiež výhody v ekonomickej a bezpečnostnej oblasti. Nasledujúcich dvesto rokov neboli zaznamenané výraznejšie tendencie smerujúce k samostatnosti. Príčiny možno hľadať predovšetkým v ekonomickom raste a rozvoji industrializácie. V roku 1885 bola oživená inštitúcia Škótskeho štátneho sekretára spolu s Autonómnym združením Škótska. Netreba však za tým vidieť vzostup separatistických myšlienok, skôr sa jednalo o upevnenie reprezentácie v Dolnej komore britského parlamentu a efektívne riešenia regionálnych záležitostí. Začiatok 20. storočia priniesol so sebou svetový konflikt a s ním súvisiaci nárast nacionalizmu a vlastenectva. Keď sa k tomu pridružila neustále sa zhoršujúca hospodárska situácia, autonómne snahy začali čoraz viac naberať na sile. V roku 1928 vzniká Národná strana Škótska, ktorá sa neskôr spojila s pravicovo orientovanou Škótskou stranou. Spoločná politická platforma vyústila do vytvorenia Škótskej národnej strany (SNP). Vo všeobecnosti možno konštatovať, že *„jej začiatky však boli ťažké, neskúsení politici nevedeli podať dôveryhodné a kvalitné riešenia, čo malo za následok paberkovanie na okraji záujmu odbornej i laickej verejnosti. Po druhej svetovej vojne sa snažili pomocou petície dosiahnuť ustanovenie škótskeho parlamentu. Medzi občanmi sa táto iniciatíva stretla s ochotou, keď sa podarilo vyzbierať približne dva milióny podpisov. Politická scéna však zostala nehybná. V roku 1951 sa konali voľby, pričom úspešne z nich vyšli konzervatívci. Vládli nepretržite až do polovice šesťdesiatych rokov“* (Wormald, 2007, s. 203). Odlišnosť Škóťov od zvyšku Spojeného kráľovstva bola čím ďalej, tým viac citel'ná. Prejavovala sa napríklad vlastným mediálnym trhom. Televízne a rozhlasové stanice i periodiká rozširovali pocity národného povedomia. Opätovná kríza v hospodárstve prinášala najmä v druhej polovici šesťdesiatych rokov nespokojnosť so stavom westminsterskej politiky. SNP sa postupne podarilo etablovať v straníckom systéme a pravidelne získavala niekoľko mandátov v britskom parlamente. V roku 1974 zaznamenala volebný úspech, keď sa jej podarilo získať 30% hlasov. Labouristická vláda tak bola nútená zaradiť otázku devolúcie medzi programové priority. Prvé ústupky súviseli s uznaním určitej formy samosprávy. Westminster ale v tejto veci žiadal vypísanie referenda. Vzťahoval sa naň tzv. Cunninghamov dodatok – najmenej 40%-ný súhlas voličov potrebný na uznanie platnosti zákona. Ten sa napokon ukázal ako zlomový, prívrženci devolúcie síce tesne pretlačili jej odporcov, no z celkového počtu oprávnených voličov ich bolo len niečo vyše 33%. Rok 1979 teda nebol pre Škóťov šťastný. A po nástupe Margaret Thatcher do čela ústrednej vlády sa nečrtalo mnoho

nádeji na zlepšenie. Jej osobnosť je spätá s odmietavým postojom k devolúcii a politická agenda smerovala prevažne na región Anglicka, kde sa tešila najväčšej podpore.

Kým konzervatívny tábor pomaly strácal, labouristi sa chytili šance a začali hrať so „škótskou kartou“. Rok 1994 znamenal začiatok panstva Tonyho Blaira v Labouristickej strane. Sympatický a moderný politik ju doviedol k výraznému víťazstvu vo voľbách roku 1997. Jeho kabinet následne predstavil podrobný plán škótskej samosprávy s názvom Biela kniha Škótskeho parlamentu. Súčasťou spomenutého procesu bolo aj referendum v roku 1997. Občania v ňom odpovedali na dve otázky: po a) či sú za vytvorenie Škótskeho parlamentu a po b), či tento má mať právo na stanovenie úrovne daňového zaťaženia obyvateľov. V prvom prípade vyjadrilo podporu 74,3% a v druhom 63,5% pri celkovej účasti vyše 60% voličov. Tvoriaci sa zákonodarný orgán teda nadobudol slušnú mieru podpory a legitimacy. V máji roku 1999 sa konali v Škótsku historické voľby. Prvýkrát od roku 1707 si občania vyberali svojich zástupcov do parlamentu. Ustanovujúca schôdza bola následne zahájená samotnou kráľovnou 1. júla 1999 v hlavnom meste Edinburgh. Okrem nerovnakej úrovne právomocí sa regionálny zákonodarný zbor odlišuje od londýnskeho centra aj svojim volebným systémom. „*Voliči odovzdávajú svoje hlasy dvoma spôsobmi – v jednomandátových obvodoch pomocou väčšinového mechanizmu a proporčne, prostredníctvom kandidátnych listín jednotlivých politických subjektov. Zastúpenie je vďaka tejto voľbe vyváženejšie a rovnomernejšie. Volebné výsledky však nie sú jediným predpokladom na zostavenie vlády. Jej zloženie musí byť одобrené parlamentom a poslednou inštanciou v tomto procese je britská panovníčka*“ (Řichová, 2005, s.10-11). Prvým predsedom Škótskeho parlamentu sa stal Sir David Steel. Žiadna politická strana nemala dostatok kresiel na získanie väčšiny. Zákonite musela byť vytvorená koaličná vláda, napokon sa na spolupráci dohodli labouristi a liberáli. Tá im vydržala aj nasledujúce volebné obdobie, po voľbách v roku 2003. Historický zisk 47 kresiel znamenal vytvorenie vlády. Jej postavenie síce bolo iba menšinové, no napriek tomu sa takéto usporiadanie ukázalo ako stabilné. Zvyšné parlamentné strany totiž blokovali prípadné extrémne separatistické prejavy. Priaznivé podmienky v politicko-spoločenskom prostredí pre SNP sa odzrkadlili v nasledujúcich voľbách. V roku 2011 získala 69 kresiel, čo predstavuje absolútnu väčšinu. Predseda Salmond ihneď predstavil program rozšírenia právomocí. Vrcholom týchto snáh bolo „*očakávané referendum, ktoré sa konalo 18. septembra 2014 a občania odpovedali na jedinou stručnú otázku: „Malo by Škótsko byť nezávislý štát?“ Výsledkom malo byť buď zotrvanie v únijnom zväzku, alebo osamostatnenie sa. Na schválenie postačovala jednoduchá väčšina voličských hlasov. Účasť napokon dosiahla takmer 85%. 55,3% zúčastnených sa vyslovilo za zotrvanie v Spojenom kráľovstve.*“ (BBC News, 2015). Aj keď SNP vnímala výsledok ako neúspech, ich úsilie nebude v budúcnosti o nič menšie. Názory obyvateľov sú aj podľa výsledku referenda stále rozpoltené a percentuálne sa môžu „preklápať“ na obe strany barikády.

Dôležitým faktorom hodnotenia devolúcie je postoj verejnosti. Kým vo Walese sprevádzala vznik samosprávnych orgánov len minimálna občianska diskusia, v Škótsku

bol dej udalostí vnímaný dôsledne a ľud im takmer vždy prejavil širokú podporu. Na jednej strane môžeme tvrdiť, že devolúcia odradila Škóťov od nacionalistických snáh o vytvorenie zvrchovaného štátu, na strane druhej tu však existuje najsilnejšia strana SNP (Škótska národná strana), ktorá za svoj primárny cieľ považuje odtrhnutie krajiny od Spojeného kráľovstva. Zásadnými otázkami súvisiacimi so suverenitou Škótska sú bezpochyby jeho ekonomická životaschopnosť, menová oblasť, obrana a vojsko, vzťahy s ostatnými regiónmi Veľkej Británie, či členstvo v nadnárodných organizáciách, najmä v EÚ a NATO. Zdá sa, že devolúcia splnila svoj účel a Londýn sa už ďalej nemusí obávať vzrastajúceho škótskeho nacionalizmu. Ako sme však uviedli vyššie, práve devolúcia môže časom viesť k zrodu škótskeho suverénneho štátu a tým k rozpadu Únie ako celku.

WALES – ŠPECIFICKÝ REGIÓN S VLASTNÝM SPOLOČENSKO-KULTÚRNYM PROSTREDÍM

Takmer do konca trinásteho storočia bol Wales samostatným územím s vlastnou správou. To sa však zmenilo po dlhých bojoch s Anglosasmi a Normanmi. V roku 1282 boli waleské kráľovské vojská porazené a ich kráľ Llyelyn ap Gruffudd zabitý. To viedlo k anexii tohto územia Anglickom. V roku 1283 sa Wales stal prvou anglickou kolóniou. Len rok na to sa Wales kolonizoval zákonom, kedy sa tu začal rozširovať a uplatňovať anglický právny systém.

Wales bol oficiálne zjednotený a pripojený k Anglicku až zákonom Tudor Act of Union, o dve a pol storočia neskôr ako sa stal jeho súčasťou. Tento zákon zrušil samosprávu Walesu a nastala silná centralizácia na Londýn. Wales nemal počas niekoľkých storočí žiadne štátne inštitúcie či vlastný právny systém, na ktorý by sa mohol odvolávať a riadiť sa ním, na rozdiel od Škótska a Severného Írska. O tom, že Wales je špecifickou časťou Veľkej Británie svedčí aj fakt, že majú odlišnú kultúru a odlišný jazyk ako zvyšné časti Britských ostrovov. To bol jeden z dôvodov, prečo vznikla waleská politická strana Plaid Cymru. *„Bola založená v roku 1925, a vo svojich počiatkoch považovaná skôr za kultúrne hnutie za záchranu waleského jazyka a kultúry, politicky sa viac profilovala až v šesťdesiatych rokoch 20. storočia v súvislosti s predvolebným bojom“* (Rovná, 2004, s. 226)

Devolúcia vo Walese prebiehala dlhšiu dobu a bola presne prispôbená momentálnym politickým náladám a požiadavkám Walesu. Celý tento proces prebiehal pod záštitou rôznych centrálnych orgánov Spojeného kráľovstva, ktoré delegovali časť svojich právomocí na nižšie inštitúcie. Takáto decentralizácia moci mala pomôcť waleskej ekonomike a tiež podporiť národnú identitu. V období po prvej svetovej vojne bola hlavnou témou spojenou s devolúciou jazyková otázka. Waleština bola takmer zabudnutým jazykom a veľmi málo používaným. Päťstoročný vplyv Anglicka ju vytlačil na okraj používania, zvlášť vo veľkých mestách, kde sa nepoužívala takmer vôbec. Preto sa ju Plaid Cymru snažila po svojom vzniku vyzdvihnúť na pozíciu rovnoprávneho

jazyka s angličtinou. Takýto politický program však nepôsobil presvedčivo a tak sa po druhej svetovej vojne zmenil názov strany na Plaid Cymru – The Party for Wales. S názvom sa zmenil aj politický program strany, ktorá začala vystupovať ako ľavicovo orientovaná strana. Jej nastolená politika pôsobila aj na voličov na severovýchode a juhu Walesu, keďže v tejto oblasti waleština z bežného používania prakticky vymizla.

Radikalizácia spoločnosti a posilňovanie nacionalistických myšlienok sa stupňuje v šesťdesiatych a sedemdesiatych rokoch 20. storočia. Rozvoj anglickej ekonomiky zvyšuje rozdiely ostatných častí Spojeného kráľovstva, z čoho začali ťažiť nacionalisti. Wales, ale aj Škótsko stupňovali svoje požiadavky a tak vzniká ministerstvo pre Škótsko a Wales. To však nedokázalo vyriešiť problémy a rovnako problémy nedokázalo vyriešiť ani neúspešné referendum o vytvorení Waleského parlamentu v roku 1979. Ten sa mal skladať zo 72 priamo volených poslancov a spravoval by mnoho dôležitých oblastí (zdravotníctvo, vzdelanie, kultúru, šport a i.).

Šesťdesiate roky boli známe waleským nacionalizmom aj „vd'aka“ víťazstvu nacionalistu Carmathenu vo voľbách 1966, po ktorých sa dokonca objavilo aj niekoľko bombových teroristických útokov. Anglickou reakciou na občiansku neposlušnosť bolo zrovnoprávnenie waleštiny s angličtinou na území Walesu. Aktivity zamerané na úplnú autonómiu či vytvorenie federácie však vo Walese neboli až také markantné. Dôvodom boli ekonomické rozdiely chudobného waleského vidieka a bohatého centra, z ktorého prúdili peniaze na rozvoj zaostalých oblastí. *„Devolúcia Walesu nebola atraktívnou témou pre labouristickú stranu, ale aj napriek tomu ju pred voľbami v polovici sedemdesiatych rokov do svojho programu zahrnula. Jedným z dôvodov bolo „vytlkanie“ politického kapitálu z nacionalistických tém a druhou bol strach o stratu svojich pozícií vo Walese v prospech nacionalistických strán. Waleská požiadavka devolúcie však nebola taká výrazná“* (Říchová, 2006, s.24-25). Fakt, že Škótsko a Wales robili počas niekoľkých rokov rovnaké kroky na ceste k devolúcii, ich spájali. Problém však nastal, keď sa v Severnom mori objavili zásoby ropy, na ktoré si nárokovalo Škótsko a ich potenciálne bohatstvo radikalizovalo škótsku spoločnosť. Wales však žiadnu ropu nemal a ťažobný priemysel neprosperoval, k osamostatneniu sa od centra sa prikláňalo čoraz menej Walesanov.

Odobzdávanie právomocí z centra sa do polovice deväťdesiatych rokov veľmi nepohlo. Rok 1997 bol však prelomovým z hľadiska rozsiahlych konštitučných reforiem. Okrem vytvorenia škótskeho parlamentu vzniklo aj Waleské národné zhromaždenie. Labouristická strana prijala pred parlamentnými voľbami 1997 do svojho programu devolúciu Škótska aj Walesu. Týmto oslabil pozície lokálnych nacionalistických strán a posilnila sa v celoštátnych voľbách oproti najväčšiemu rivalovi, konzervatívnej strane. *„Podpora z Walesu bola pre Labouristov tradičná, vd'aka waleskému zameraniu sa na priemysel a samozrejme, ako sme písali vyššie, jeho finančnú závislosť na rozvinutom Anglicku. Labouristi vyhrali voľby v máji 1997 a za svoj cieľ si stanovili zmenu vládnutia vo Veľkej Británii“* (Jones, 2006, s.115-134).

Nový premiér Tony Blair sa zaviazal, že vytvorí novú devolučnú štruktúru Spojeného

kráľovstva. Niekoľko mesiacov po nástupe na čelo vlády bolo vyhlásené referendum, v ktorom mohli Walesania rozhodnúť o decentralizácii moci, čiže o devalvácii a vytvorení Waleského národného zhromaždenia. Referendum bolo na rozdiel od toho v roku 1979 úspešné, aj keď len s minimálnou prevahou odovzdaných hlasovacích lístkov s odpoveďou áno. Iba 50,3 % voličov bolo za takýto výrazne decentralizačný krok. Z uskutočneného referenda môžeme vidieť, aký vplyv mal silný škótsky nacionalizmus na menej radikalizovaných Walesanov. Tí v boji Škóťov za samostatnosť zohrali len pozíciu akéhosi devolučného garde.

Od referenda v roku 1997 je zástupcom waleskej menšiny vo Veľkej Británii jednokomorový šesťdesiatčlenný zbor. Rozhoduje vo viacerých oblastiach (životné prostredie, sociálna starostlivosť, zdravotníctvo, šport a i.), avšak v obmedzenej miere. Národné zhromaždenie pôsobí od roku 1999, keď sa konali prvé voľby zmiešaným volebným systémom. O štyridsať mandátov sa môžu uchádzať kandidáti, ktorí sú zvolení v jednotlivých obvodoch systémom prvého v cieľi. Zvyšných dvadsať kresiel v Národnom zhromaždení je rozdeľovaných proporčným systémom podľa regiónov. Prvé voľby dopadli podľa očakávaní. Tony Blair pomohol svojím povolebným konaním v prospech devolúcie svojím kolegom vo Waleskom národnom zhromaždení, čo znamenalo víťazstvo labouristov. Nacionalistická strana Plaid Cymru skončila na druhom mieste, za ňou konzervatívci a liberálni demokrati. Možnosti zavádzania nových pravidiel boli značne obmedzované centrálnou mocou v Londýne a nejavili sa ako dostatočné pre celkový rozvoj Walesu. Preto devolučné aktivity Cardiffu nemohli byť uspokojené len úspešným referendom z roku 1997. V roku 2002 vznikla myšlienka odlišenia zhromaždenia od vlády vytvorením Vlády waleského zhromaždenia. *„Táto zmena bola zahrnutá do druhého Zákona o vláde vo Walese v roku 2006 s účinnosťou po voľbách v nasledujúcom roku. Zákon tiež zaviedol mechanizmus príkazov legislatívnych právomocí, umožňujúcich tvorbu primárnej legislatívy po súhlase britského parlamentu. Sir Jon Shortridge, stály tajomník vo Walese v rokoch 1999 – 2008, tento zákon popisuje ako inovatívny, smerujúci k plnému preneseniu právomocí pre Wales podobne ako v Škótsku“* (Shortridge, 2010, s.89-90).

Poslednou ústavnou aktivitou bolo opäť referendum v roku 2011, s ktorým malo prísť rozšírenie právomocí v oblastiach pôsobenia Waleského národného zhromaždenia. Výsledky referenda neboli prekvapivé a skončilo sa výsledkom zabezpečujúcim ďalší devolučný krok. Za rozšírenie právomocí sa vyjadrilo 63% zúčastnených občanov. V tom istom roku sa konali voľby do Národného zhromaždenia a labouristická strana si opäť udržala silné postavenie vo vláde s 30 kreslami. Posilňovanie právomocí referendom z roku 2011 pravdepodobne devolúcia Walesu nekončí. David Cameron sa totiž po víťazných voľbách v máji 2015 nechal počuť, že jednou z jeho priorít je odovzdať Škótsku, Severnému Írsku aj Walesu ďalšie právomoci.

SEVERNÉ ÍRSKO – DLHODOBO NESTABILNÁ ČASŤ BRITSKÝCH OSTROVOV

Vznik Severného Írska ako samostatného politického útvaru sa datuje až do roku 1922. Dovtedy tvorilo súčasť Írska. Ako sme uviedli vyššie, to realizovalo svoje pripojenie k Spojenému kráľovstvu úplne posledné spomedzi všetkých regiónov. 19. storočie bolo charakteristické tlakom súvisiacim s tzv. írskou otázkou, resp. jej vyriešením. Za samosprávu bojovali v írskych podmienkach najmä spolky Mladé Írsko, Pozemková liga, či Írske republikánske bratstvo (IRB). Vnútnú autonómiu a obnovenie dublinského parlamentu mal legislatívne zabezpečiť Gladstoneov Zákon o samospráve. Ten bol však zamietnutý hneď dvakrát (v rokoch 1885 a 1893). Riešenie írskej otázky sa tak posunulo a opäť sa dostalo na scénu až na začiatku 20. storočia. Špecifickým prvkom a zároveň dlhoročným „jablkom sváru“ je v Severnom Írsku náboženská diferenciácia obyvateľstva. *„Dôležitou právnou úpravou je z historického hľadiska Zákon o zrovnoprávnení katolíkov z roku 1829. Ten im poskytol možnosť zastávať úradné funkcie (s výnimkou najvyšších – regent, kancelár, kráľ). Následný príliv írskych prisťahovalcov do Anglicka a Škótska vytvoril v nižšej a strednej spoločenskej triede významnú katolícku zložku. Situácia vyústila do zriadenia sekulárnej írskej cirkvi v roku 1871“* (Davies, 2003, s.553).

Írsky nacionalizmus naberal na sile a jeho hlavným predstaviteľom sa stalo hnutie Gaelská liga. Zakladatelia Douglas Hyde a Eoin McNeill chceli podľa pôvodných plánov iba zachovávať írske kultúrne a jazykové tradície. Z organizácie sa však postupne stalo masové nátlakové zoskupenie zohrávajúce čoraz podstatnejšiu úlohu v politickom smerovaní Írov. Vývoj udalostí pokračoval a v roku 1905 zaznamenávame zrod prvej relevantnej politickej strany írskej menšiny s názvom Sinn Féin. *„Na čele stál striktný nacionalista Arthur Griffith, ktorý vyhlásil, že všetci írski poslanci v centrálnom westminsterskom parlamente by z neho mali dobrovoľne vystúpiť a podieľať sa na založení Rady 300 so sídlom v Dubline. Tá mala podľa neho prevziať vládu nad Írskom a presadzovať zásady národného štátu“* (Moody, 2003, s.238). Ku koncu vojny chcelo situáciu využiť IRB a v roku 1916 podnietilo tzv. Veľkonočné povstanie s cieľom získať samostatnosť od Veľkej Británie. Tento proces však pre IRB skončil veľkým neúspechom. Naopak, zdvihla sa vlna masívnych protestov, z čoho ťažila Sinn Féin. V roku 1918 sa konali voľby a strane sa podarilo získať väčšinu mandátov. Nič jej nebránilo v ustanovení Írskeho snemu (Dáil Éireann) vedeného Éamonom de Valerom a vyhlásení zvrchovanej Írskej republiky. Spomínaná britsko-írska vojna v rokoch 1919-1921 viedla k rozdeleniu írskeho územia a vzniku samotného Severného Írska. Ako samosprávna provincia malo nárok na vlastnú vládu a zákonodarný zbor. Tie boli nakoniec ustanovené neďaleko Belfastu – v Stormonte. Významným faktorom pri rozčlenení Írska bola náboženská otázka. V okolí Ulsteru majú prevahu protestanti a ich konflikty s katolíkmi pretrvávajú dodnes. Rovnako sú ohniskom sporu ich názory na pozície Severného Írska v rámci Spojeného kráľovstva. Kým protestanti sú

zástancami zotrvania v rámci Veľkej Británie, katolíci sa neustále usilujú o nezávislosť. Vďaka tomu boli vystavovaní diskriminácii a ich postavenie bolo čoraz horšie. Násilné reakcie protestantov vyvrcholili v roku 1969. Známe ozbrojené útoky pri Belfaste a Londonderry sú smutnou kapitolou v histórii národa. Situácia sa stala neúnosnou a preto bola severoírska vláda v roku 1972 odvolaná a parlament rozpustený. Zrážky medzi Írskou republikánskou armádou (IRA) a bojovými zložkami Ulsteru aj napriek tomu pokračovali až do polovice osemdesiatych rokov.

Prelomovým aktom sa ukázalo podpísanie anglo-írskej dohody v roku 1985. Deklarovala, že zmena štatútu Severného Írska sa môže udiť len na základe súhlasu väčšiny obyvateľov. Prax však demonštrovala nespokojnosť oboch strán. *„Patový stav sa pokúsili rozlúsknuť na počiatku deväťdesiatych rokov štyri najväčšie severoírské politické strany – Ulsterská unionistická strana, Demokratická unionistická strana, Sociálnodemokratická strana práce a Strana spojenectva. Názorové rozdiely medzi nimi však boli natoľko enormné, že mierové rokovania sa napokon dostali do slepej uličky. Následne sa do problému vložili Spojené štáty americké, resp. ich administratíva. V roku 1994 sa síce podarilo vyjednať prímerie s IRA, no trvalo len necelé dva roky. Polarizácia politického spektra tak naďalej pokračovala v rovnakých intenciách“* (Moody, 2003, s.265-266). Výraznejší posun vpred znamenal pre Severné Írsko, rovnako ako pre ostatné regióny, až nástup labouristickej vlády Tonyho Blaira v roku 1997. Podpora devolučného procesu priniesla konkrétne výsledky vo forme tzv. Veľkopiatskej dohody. 10. apríla 1998 sa britská a írská strana dohodli, že Severné Írsko zostáva samostatnou politickou jednotkou patriacou pod Veľkú Britániu, s vlastnými autonómnymi exekutívnymi a legislatívnymi orgánmi a všetky akcie, týkajúce sa spoločenského a právneho poriadku musia byť ratifikované oboma náboženskými komunitami. Írsko-britská spolupráca bola navyše inštitucionalizovaná do podoby dvoch orgánov: Britsko-írskej a Severojužnej rady. Ich primárnou úlohou je konzultatívna činnosť a vytváranie priestoru pre multilaterálnu spoluprácu. Reformované Severoírské zhromaždenie má 108 členov volených proporčne pomocou systému jedného prenosného hlasu. Diferenciácia spoločnosti sa premietla aj v rozdelení poslancov v parlamente. Každý z nich si musel vybrať skupinu, do ktorej ho zaradia (unionisti, nacionalisti alebo ostatní). Veľkopiatská dohoda okrem toho získala podstatnú mieru legitimacy v referendách. V Írsku ju podporilo až 94%, v Severnom Írsku 71% zúčastnených voličov. V decembri 1999 sa podarilo zostaviť vládu. Už o dva mesiace však opäť pozastavili chod Zhromaždenia, keďže IRA neprestávala s násilnosťami a porušovala tým dohody o odzbrojovaní. Devolučný proces sa znovu prerušil a nastolila sa priama vláda britského sekretára pre Severné Írsko trvajúca do roku 2006. *„Nové rokovania medzi írskou a britskou vládou vyvrcholili prijatím Zákona o Severnom Írsku (tzv. St. Andrewskej dohody). Ten obnovil politické orgány, pripojil niekoľko dodatkov k Belfastskej dohode z roku 1998 a takisto stanovil časový horizont, v ktorom sa mali konať nové voľby do Zhromaždenia“* (The Guardian, 2015). Napokon sa volilo o rok neskôr a vládu spolu vytvorili najväčšie severoírské politické subjekty. Demokratická unionistická strana (DUP) mala štyroch

ministrov, Sinn Fein troch, Ulsterská unionistická strana dvoch a Sociálnodemokratická strana práce jedného.

Severné Írsko disponuje právomocami na kreovanie primárnej legislatívy v rôznych oblastiach. Ide napríklad o poľnohospodárstvo, financie, životné prostredie, sociálne veci, zdravotníctvo a pod. Ústavná oblasť a otázky bezpečnostnej politiky zostávajú v pôsobnosti ústrednej vlády. Samozrejme, existuje aj možnosť širšieho prenosu kompetencií. Takýmto spôsobom sa napríklad v roku 2010 podaril prevod zodpovednosti na severoírsku vládu vo sfére výkonu súdnej a policajnej moci. Naplniť skutočný potenciál devolúcie je možné len v prípade konsenzu v miestnom parlamente. Tento predpoklad sa však dodnes dosahuje v Ulsteri len veľmi ťažko. Víťazstvo konzervatívcov Davida Camerona v májových voľbách prinieslo ďalšie zaujímavé výstupy. Staronový premiér prisľúbil, že bude v blízkej budúcnosti uvažovať o ešte rozsiahlejšom presune právomocí na jednotlivé regióny. Viedol ho k tomu predovšetkým výrazný úspech Škótskej národnej strany (SNP), ktorá sa stala tretím najsilnejším subjektom vo westminsterskom parlamente. Cameronove vyjadrenia prirodzene nezostali bez odozvy a probritskí protestanti v Belfaste prejavili značné obavy o ďalšiu budúcnosť krajiny. Budúcoročné voľby do Severoírskeho zhromaždenia teda budú opäť v centre pozornosti politikov a médií z celej Európy.

ZÁVER

Devolúcia má v každom regióne svoje špecifiká a preto ho nie je možné hodnotiť so všeobecnou platnosťou. Býva označovaná ako najväčší ústavný zásah v modernej histórii Spojeného kráľovstva. Dôvodom je istá miera narušenia suverenity „posvätné“ inštitúcie – westminsterského parlamentu. Ostrovné národy sa postupne začali čoraz viac hlásiť o iný ústavný princíp. Kým v minulosti samostatné štátne útvary pozvoľna vstupovali do spoločnej Únie, dnes stojí na prvom mieste uplatňovanie samosprávneho práva regiónov. Podmienky na fungovanie verejnej správy sa už nezdať také výhodné, ako v minulosti. Je veľmi pravdepodobné, že devolúcia sa tak skoro svojho konca nedočká. Sled udalostí sprevádzajúcich tento proces má dlhodobý charakter a nič nenasvedčuje jeho blízkemu vyvrcholeniu. Demokratická tradícia v britskom systéme stavia do pozície hlavných devolučných aktérov politické strany. Vládne, ale aj opozičné politické strany disponujú nepochybne rozhodujúcou mierou vplyvu. Pre labouristov a konzervatívcov je devolúcia nástrojom k uspokojeniu požiadaviek regiónov, pričom dúfajú, že ich splnenie pomôže k zachovaniu územnej celistvosti Únie. Nacionalistické strany ju naopak považujú za prvotný impulz smerom k nezávislosti. Všetci „hráči“ na politickej scéne sa zhodujú v potrebe devolúcie. Ich názory sa však rozchádzajú v tom, aké má mať výstupy.

Niekoľko zásadných otázok týkajúcich sa danej témy rieši odborná i laická verejnosť už roky. *„Spory sa vedú napríklad o lojálnosť budúcich úradníkov. Obavy vyvoláva možný medzivládny konflikt, v ktorom môže zamestnanec centrálneho štátneho aparátu*

povýšiť namiesto spoločného záujmu ten regionálny. Oblasť financovania tvorí ďalšie riziko a je predmetom nekonečných debát. Absencia rámcových zákonov zasa sťažuje vytvorenie štandardov pre horizontálne a vertikálne vzťahy medzi inštitúciami“ (Flinders, 2009, s. 395). Univerzálne však môžeme potvrdiť, že devolúcia je plne akceptovaná. Výnimky sa týkajú iba Severného Írska, kde bola prerušená z dôvodu vojenských konfliktov, v súčasnosti ale opäť beží, a Anglicka. To sa jej zúčastnilo len v minimálnej miere. Množstvo politických, hospodárskych, ekonomických i spoločenských faktorov zohralo nespochybniteľnú rolu vo formovaní lokálnych samospráv. Zásadná zmena bola potrebná na konci vlády Margaret Thatcher. Spojené kráľovstvo stálo na rázcestí. Vybralo sa devolučným smerom a urobilo dobre. Rozpad mnohých štátov po celom svete v nasledujúcich rokoch mu dáva za pravdu. Veľká Británia je aj naďalej celistvým štátom, no zároveň môžu regióny neustále zveľaďovať svoje kompetencie a bojovať tak krok za krokom za nezávislosť.

POUŽITÁ LITERATÚRA

- BBC NEWS, (2015): *Scotland decides*. Online version: <http://www.bbc.com/news/events/scotland-decides>
- BOGDANOR, V. 2009. *Constitutional reform after the expenses crisis*. Public Policy Research, 2009. Vol. 16, No.2, online version: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1744-540X.2009.00559.x/abstract>
- BOOTHROYD, D. 2001. *Politico's Guide to The History of British Political Parties*. London: Politico's Publishing, 2001. 320 s. ISBN: 978-1902301594
- BROWN, A. - McCRONE, D. - PATERSON, L. 1996. *Politics and society in Scotland*. London: Houndmills, 1996. 288 s. ISBN: 0-333-64291-0
- BUDGE, I. 2004. *The new british politics*. London: Pearson, 2004. 768 s. ISBN: 978-0582473355
- DAVIES, N. 2003. *Ostrovy: dějiny*. Praha: BB art, 2003. 976 s. ISBN: 8073410907
- FLINDERS, M. - GAMBLE, A. - HAY, C. - KENNY, M. 2008. *The Oxford handbook of British politics*. Oxford: University Press, 2009. 1008 s. ISBN: 9780199230952
- HLOUŠEK, V. – KOPEČEK, L. – ŠEDO, J. 2011. *Politické systémy*. Brno: Barrister & Principal, 2011. ISBN: 978-80-87474-23-5
- JONES, W. - SCULLY, R. 2006. *Devolution and Electoral Politics in Scotland and Wales*, Publius, 2006. Vol. 36, No.1. Online version: <http://cadair.aber.ac.uk/dspace/handle/2160/814>
- KEATING, M. 1998. *Reforging the union: Devolution and Electoral Politics in Scotland and Wales*. Publius, 1998. vol. 36, No. 1, online version: http://users.atw.hu/cellotar/angol/reforging_the_union_devolution_and_constitutional_change_in_the_united_kingdom.pdf
- MOODY, T. - MARTIN, F. 2003. *Dějiny Irska*. 2. vyd., Praha: Lidové noviny, 2003. 470 s. ISBN: 978-80-7422-179-8
- POLIŠENSKÝ, J. 1982. *Dějiny Británie*. Praha: Svoboda, 1982. 324 s. ISBN: 25-029-82
- RAWLINGS, R. 1998. *The New Model Wales. Journal of Law and Society*. Blackwell Publishing, 1998. Vol. 25, No. 4, online version: <http://www.jstor.org/discover/10.2307/1410636?uid=2&uid=4&sid=21106434435281>
- ROVNÁ, L. 2004. *Kdo vládne Británii?* Praha: Sociologické nakladatelství, 2004. 280 s. ISBN: 80-86429-27-X

- ŘÍCHOVÁ, B. 2005. *Devoluce na britský způsob aneb Skotsko na cestě od nezávislosti*. In Mezinárodní politika. Praha: IIR, 2005. Roč. 29, č. 7. ISSN: 0543-7962.
- ŘÍCHOVÁ, B. 1999. *Devoluce ve Walesu: redefinice velšské politické scény po roce 1999*. In Mezinárodní politika. Praha: IIR, 2006. Roč. 30, č. 6. ISBN 978-80-210-4458-6.
- SHORTTRIDGE, J. 2010. *New development: The evolution of Welsh devolution*. In PublicMoney & Management. London, 2010. 87-90 s. Vol. 30, Issue 2. ISSN: 0954-0962
- THE GUARDIAN, (2015): *What is the St. Andrews agreement?* Online version: <http://www.theguardian.com/politics/2006/oct/17/northernireland.devolution1>
- TÓTH, R. 2006. *Chut' moci vo svete*. Bratislava: SPN, 2006. 255 s. ISBN: 80-10-00003-5
- WASSON, E. 2010. *Dějiny moderní Británie: od roku 1714 po dnešek*. 1. vyd. Praha: Grada, 2010. 429 s. ISBN: 978-80-247-3267-1
- WORMALD, J. 2007. *Dějiny Skotska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007. 350 s. ISBN: 8071068754